

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 48(1), с. 50–53

Досліджується феномен виникнення та формування зовнішньої політики держави залежно від її цілей у соціумі.

Зовнішня політика є одним з основних питань у галузі політології та міжнародних відносин, в усіх країнах вона перебуває у стані взаємодії з середовищем. У цій взаємодії також відіграє свою роль мета стратегічних потенціалів, інструменти, техніка, тактики, стиль і апарат зовнішньої політики, а також рішення, ініціативи та наслідки зовнішньої політики.

Держава становить певну форму існування суспільства. Її виникнення і “відмирання”, її природа і характер завжди залежать від тієї стадії розвитку, на якій перебуває суспільство. Особливості конкретного суспільства, об’єднаного в межах якоїсь держави, завжди здійснювали і здійснюють саме безпосередній і вирішальний вплив на всю його діяльність, тобто політику, оскільки весь держапарат є частиною суспільства. Однак у цій своїй якості держава має відносну самостійність. Ф. Енгельс писав: “Суспільство створює собі орган для захисту своїх спільних інтересів від внутрішніх і зовнішніх нападів. Цей орган є державною владою. Ледве виникнувши, він набуває самостійності стосовно суспільства...” [2, 9].

Саме через цю відносну самостійність держава може розглядатись як певний соціальний суб’єкт (соціальна система), щодо якого суспільство виступає як внутрішнє соціальне середовище. Природно, що створення цього середовища, тобто суспільства, найрішучішим чином впливає на діяльність держави, її політику, в тому числі і зовнішню.

Відомо, що в будь-якій політичній системі виконавчої влади головним центром політичної структури у процесі прийняття рішень є зовнішня політика. Її завдання насамперед полягає в ідентифікації та визначенні пріоритетів, їх реалізації, і, найголовніше, у збереженні незалежності та цілісності країни. У коло її завдань також входить забезпечення економічних, комерційних і військових потреб, забезпечення міжнародного престижу, і, нарешті, остання відповідальність зовнішньої політики полягає у сприянні могутності країни в політичній, економічній та військовій мобілізації сил країни. З цього випливає, що розробка зовнішньої політики і зовнішньополітична орієнтація потребує залучення підтримки населення і його підготовленості.

Незалежно від будь-яких умов держава є частиною системи міжнародних відносин, які зумовлені як геополітичними чинниками окремих держав, так і різного роду господарсько-економічних, енергетичних, сировинних, технологічних, наукових, культурних, релігійних взаємозв’язків. Поєднання цих потенціалів визначає можливості зовнішньополітичної діяльності держав на тих чи інших напрямках, ієрархію пріоритетів у постановці та реалізації їх зовнішньополітичних цілей. У виборі державою партнерів та визначенні нею супротивників історично домінує її геополітичне становище. Інтереси окремих держав можуть бути близькими, частково співпадаючими і кардинально протилежними. Зовнішня політика — важлива сфера діяльності уряду кожної держави, яка прагне захи-

щати свої інтереси, реалізовувати зовнішньополітичні цілі та завдання [2, 10–11].

Якщо визнати, що основним елементом у міжнародних відносинах є держави, то ми можемо інтерпретувати поведінку однієї держави щодо інших в якості зовнішньої політики. Зовнішня політика спрямована на зовнішнє середовище і не може бути віддаленою від внутрішнього або зовнішнього середовища. Її діяльність залежить від внутрішніх або зовнішніх незалежних змінних. Однак змішання двох типів змінних можуть відрізнитися в різних ситуаціях. Зовнішня політика охоплює тільки ті відносини, що ініційовані урядами і ними схвалені, у цьому сенсі політика вважається офіційною справою, управління якою покладено на держави, і відрізняється від відносин неофіційних груп та осіб. В полі зору вчених знаходяться питання щодо визначення характеру і сутності зовнішньої політики. Генрі Воллес вважав, що зовнішня політика є своєрідним мостом, що з'єднує внутрішню політику з міжнародними відносинами. Також можна зазначити, що зовнішньополітичні дії є найчутливішими політичними діями, оскільки вони охоплюють найнестабільніші політичні відносини.

Т. Гоббс зазначає, що зовнішня політика має право на ведення війни або укладання миру з іншими націями і товариствами, тобто сила і влада мають бути застосовані у цій важливій справі, що вважається одним із важливих і невід'ємних прав влади. Дж. Локк стверджує, що влада для ведення війни і встановлення миру, об'єднань та союзів, будь-яких угод з необ'єднаними особами і товариствами входить в коло завдань федеральної влади, яка повинна перебувати під веденням компетентних осіб, які приймають рішення, на яких покладено відповідальність за реалізацію державних завдань [4, 87]. Зовнішня політика складає картину фактичного або потенційного становища якої-небудь держави за межами, що включає принципи, які впливають на проблеми та рішення тієї країни. Зовнішня політика в XXI ст. здебільшого орієнтована на демократію не тільки у межах державної політики, а й у громадській думці, яка повинна забезпечити поліпшення життє-

вих умов і досягнення цілей у певній системі. Зовнішня політика становить ініціативу, яку виявляє суспільство для досягнення зміни в поведінці інших країн і своєї поведінки стосовно міжнародної обстановки, і чітко показує становище країн і яким чином вони намагаються змінити поведінку інших країн.

Однією з найвідоміших теорій зовнішньої політики є теорія Г. Моргентау. На його думку, зовнішня політика повинна бути емоційно нейтральною, об'єктивною і раціональною [6].

Можна виокремити три моделі зовнішньої та внутрішньої політики держави:

- 1) політика, орієнтована на збереження, консервацію влади;
- 2) політика, орієнтована на накопичення владних повноважень і зростання влади;
- 3) політика демонстрації сили.

Ці три види публічної політики переломлюються у зовнішній політиці будь-якої держави.

Перший тип зовнішньої політики — це держави, які прагнуть збереження існуючих позицій. Другий тип — імперіалістична політика, властива країнам, які прагнуть розширення свого впливу на нові регіони. Третій тип — політика престижу, яку проводять держави, що в своїй зовнішній політиці схильні до демонстрації своєї сили і могутності.

Теорію Г. Моргентау щодо зовнішньої політики можна резюмувати таким чином: світ, в якому країни сформуєть основну одиницю міжнародного життя, і ці держави мають широку громадську довіру і лояльність своїх громадян. Відповідальні особи розглядають зовнішню політику країн інтересами всієї міжнародної системи. Національні інтереси слід класифікувати таким чином, щоб у порівняльних дослідженнях зовнішньої політики вони були керівними, такими, що вказують на цілі цінностей, що розглядаються зовнішньою політикою. Оскільки вона поєднується з національними інтересами, то для цієї мети необхідно поділяти національні інтереси на три рівні: обнадійливі, практичні, войовничі, кожному з яких належить особлива роль. У сучас-

ній теорії міжнародних відносин зовнішня політика держав здебільшого розглядається в контексті реалізації національних інтересів.

Так бере свій початок теорія політично-ідеалізму. Серед найвідоміших ідеалістів можна відзначити В. Вільсона, а також У. Липпмана, який є одним із авторів “14 пунктів” В. Вільсона. Ідеалісти вважають, що політика становить майстерне і хороше правління, а хорошим політиком вважається той, діяльність і поведінка якого відповідає людським цінностям. Корінь насильства та війни вони бачать у внутрішній громадській структурі і політичній одиниці — державі [1, 142]. Підхід ідеалістів заснований на абстрактних традиційних принципах і критеріях, а орієнтація зовнішньої політики заснована на морально-етичних принципах. Річ у тому, що ці принципи і цінності замість конкуренції, боротьби і конфліктів зміцнюють єдність, співпрацю, отже, зовнішню політику слід розробляти і реалізовувати відповідно до обоєбічних вигод і забезпеченням спільних інтересів країн.

Розвитком теорії ідеалізму став лібералізм, що набув популярності та поширився у більшості розвинутих країнах сучасного світу. У політичну концепцію лібералізму від самого початку входить весь світ. Ті ідеї, які ліберал прагне реалізувати в обмеженому просторі, повинні, як передбачається, також діяти в масштабі міжнародної політики. Мета внутрішньої політики лібералізму та сама, що і зовнішньої, — мир. Ліберальна зовнішня політика спрямована на мирне співробітництво як між народами, так і в межах кожної нації. Початковим моментом ліберальної теорії є визнання цінності й важливості людського співробітництва. Уся політика і програма лібералізму орієнтована на підтримку і подальше розширення існуючого стану взаємного співробітництва між членами людського співтовариства [3]. Кінцевим ідеалом лібералізму є досконала співпраця всього людства, що здійснюється мирно і без протиріч.

Для кожної держави побудова ефективної зовнішньої політики є одним із ключових за-

вдань для уряду, тому для її формування потрібно чітко розуміти принципи та витoki зовнішньої політики. Розуміння цього базується є одним із ключових елементів побудови ефективної зовнішньополітичної стратегії для держави. Зовнішня політика, як і будь-який інший вид людської діяльності, завжди спрямована на задоволення певних потреб, вона також має певне ідеологічне підґрунтя. Від її характеру і природи багато в чому залежать ті політико-ідеологічні імперативи, які безпосереднім чином впливають на формування зовнішньополітичного курсу країни: на визначення основних противників, вибір союзників тощо [2, 54–56]. Проведення зовнішньої політики, яка суперечить подібним політико-ідеологічним імперативам, — справа надзвичайно складна. Як показує досвід історії, тільки заміна їх іншими (модифікованими або протилежними) дає змогу докорінно змінити зовнішньополітичний курс держави. Найчастіше обидва ці процеси протікають ніби паралельно.

Отже, можна дійти висновку, що зовнішня політика формується по мірі дозрівання потреб суспільства або держави вступити в певні стосунки з іншими учасниками системи міжнародних відносин, тобто з іншими товариствами або державами. Зовнішньополітичний курс держави зазвичай є результатом її внутрішньої політики. Зовнішня політика формується під впливом безлічі факторів, серед яких важливе значення мають час, конкретний стан обстановки в світі, в певних регіонах, розстановка класових сил, ступінь інтеграції класових сил, економічний, науково-технічний потенціали суб'єктів політики, міра розвитку зв'язку між ними, ступінь інтеграції їх конкретних груп у міжнародному масштабі, вплив політичних лідерів тощо.

Література

1. Печатнов В. О. Уолтер Липпман и пути Америки / В. О. Печатнов. — М.: Междунар. отношения, 1994. — 336 с.

2. Хрусталев М. А. Основы теории внешней политики государства: учеб. пособие / М. А. Хрусталев. Ун-т дружбы народов им. П. Лумумбы. — М., 1984. — 80 с.

3. Мизес Л. Либерализм [Электронный ресурс] / Л. Мизес. — Режим доступа: http://socioline.ru/files/5/315/mizes_liberalizm.pdf

4. Schmidt B. The Political Discourse of Anarchy: A Disciplinary History of International Relations (Sunny Series in Global Politics) / B. Schmidt. — State Univ of New York Pr., 1997. — 309 p.

5. Graham W. Wallace: His Search for a New World Order [Электронный ресурс] / W. Graham, J. Maze, A. Henry. — Режим доступа: <https://www.questia.com/read/105108000/henry-a-wallace-his-search-for-a-new-world-order>

6. Morgenthau H. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace [Электронный ресурс] / H. Morgenthau. — Режим доступа: <http://www3.nd.edu/~cprince/eewt/Morgenthau2005.pdf>

Досліджено походження феномену зовнішньої політики та її цілей у соціумі. Зовнішня політика формується по мірі дозрівання потреб суспільства або держави вступити в певні стосунки з іншими учасниками системи міжнародних відносин, тобто з іншими товариствами або державами. Зовнішньополітичний курс будь-якої держави є продовженням її внутрішньої політики. Зовнішньополітична орієнтація потребує залучення підтримки населення і його підготовленості.

The study identified the origin of the phenomenon and its foreign policy goals in society. Foreign policy is formed as the maturing needs of society or the state to enter into certain relationships with other participants in the system of international relations, that is, from other societies or states. Foreign policy any of state is a continuation of its domestic policy. Foreign policy orientation needs to attract support of population and it needs its preparedness.

Исследовано происхождение феномена внешней политики и ее целей в социуме. Внешняя политика формируется по мере созревания потребностей общества или государства вступить в определенные отношения с другими участниками системы международных отношений, то есть с другими обществами или государствами. Внешнеполитический курс любого государства является продолжением его внутренней политики. Внешнеполитическая ориентация требует привлечения поддержки населения и его подготовленности.

Надійшла 18 грудня 2015 р.